

Густота рослин перед зимівлею становила: у перший строк сівби ЧС компонента – 21,4 шт./м, багатонасінного запилювача – 18,8 шт./м; у другий строк сівби ЧС компонента – 20,8 шт./м, багатонасінного запилювача – 20,1 шт./м. Густота рослин після перезимівлі залежно від строку сівби становила: ЧС компонента – 15,0–13,5 шт./м, багатонасінного запилювача – 7,4–7,2 шт./м.

За дефіциту вологи у період сівби та отримання сходів, за другого строку, поява сходів та їх розвиток були нерівномірними, що спричинило випадання рослин й, в кінцевому результаті, до їх часткової загибелі в осінньо-зимовий період.

За результатами досліджень, збереженість безвисадкових насінників першого строку сівби, до весни, була високою й становила у ЧС ком-

поненту 70,1%, багатонасінного запилювача – 39,4%, що цілком достатньо для отримання насіння, другого строку – відповідно, 64,9% та 35,8%.

Таким чином, ефективність безвисадкового способу вирощування насіння залежить, головним чином, від збереженості рослин у період перезимівлі, що зумовлено як погодними умовами, так і станом розвитку рослин.

За умов глобального потепління та нестійкого зволоження існує перспектива вирощувати насіння буряків цукрових безвисадковим способом у зоні Лісостепу правобережного, проте є ризик отримання нерівномірних сходів за дефіциту вологи у період сівби, проте щоб уникнути цього, необхідно проводити сівбу з урахуванням можливих опадів.

УДК 635:631.52:477

Позняк О. В., молодший науковий співробітник

Дослідна станція «Маяк» Інституту овочівництва і баштанництва НААН

E-mail: konf-dsmayak@ukr.net

‘НІЖИНСЬКИЙ МІСЦЕВИЙ’ ОГІРОК У НАУКОВО-ПРАКТИЧНІЙ СПАДЩИНІ ІВАНА МИХАЙЛОВИЧА ЖОВНЕРА (1938-2009) (ДО 85-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)

Стародавній місцевий сорт огірка народної селекції ‘Ніжинський місцевий’ був і залишається еталоном засоловального типу, на його основі упродовж кількох століть розвивався традиційний місцевий засоловальний промисел. Значний внесок у справу збереження сорту, популяризації промислу у 80-х – на початку 90-х років минулого сторіччя зробив Іван Михайлович Жовнер (нар. 10 жовтня 1938 р.), який з травня 1982 р. по березень 1994 р. працював на посаді заступника директора з наукової роботи Селекційно-дослідної станції «Маяк» Всесоюзного науково-дослідного інституту селекції і насінництва овочевих культур (тепер – Дослідна станція «Маяк» Інституту овочівництва і баштанництва Національної академії аграрних наук України). До часу діяльності в установі, І. М. Жовнер уже, працюючи на різних посадах (заступника генерального директора Ніжинського виробничо-аграрного об’єднання по сільському господарству, начальника відділу Чернігівського об’єднання плодоовочевого господарства, будучи у той час аспірантом-заочником Харківського сільськогосподарського інституту), займався проблематикою розвитку ніжинської огіркової зони, заготівлі і переробки плодів. У наукових і періодичних виданнях він одноосібно і зі співавторами опублікував низку статей на цю тематику. Логічним завершенням попередньої наукової і практичної діяльності став захист кандидатської дисертації «Основні напрями підвищення економічної ефективності виробництва і переробки огірків у Ніжинській зоні Чернігівської області» за спеціальністю 08.00.05. «Економіка, організація управління і планування сільського

господарства» у 1983 р., тобто уже перебуваючи на посаді заступника директора СДС «Маяк». Упродовж усього періоду роботи в установі, що передовсім передбачала адміністративно-управлінські функції, наукові інтереси І. М. Жовнера до вивчення популяції ‘Ніжинського місцевого’ огірка стали різнобічними, набули масштабності: в коло його інтересів потрапляють питання не лише розроблення елементів механізованої технології вирощування сорту на товарні і насінневі цілі, заготівлі і переробки плодів, а й інші аспекти, як от проведення морфологічно-біометричного опису рослини оригінального сорту, підтримання сорту у чистоті, селекційно-насінницька робота з сортопопуляцією (обстежував велику кількість рослин, віднаходив певні морфологічні особливості при розщепленні популяції, відбирав і досліджував родини, вирощував сотні доборів, прогнозував і сподівався на отримання новітніх форм з цінними господарсько-корисними ознаками, стійких до хвороб генотипів тощо).

Не зважаючи на низку проблем, що торкнулися цього сорту у 80-ті роки минулого сторіччя (чого вартий той факт, що вирощування сортів огірка ніжинського сортотипу в регіоні, як і в цілому в державі, припинилося через їх неконкурентоспроможність із-за низької стійкості проти пероноспорозу (несправжньої борошнистої роси), епіфітотія якого припала саме на кінець 80-х років минулого століття, а відтак одночасне занепадання через брак сировини і переробної промисловості), Іван Михайлович не полишав займатися цими питаннями, підготовлював пропозиції до місцевих органів влади щодо оперативного

вирішення проблем, аби запобігти повному знищенню цінного сортового матеріалу, згуртувався навколо себе однодумців. Зокрема, у період епіфітотії пропонував комплекс заходів, серед яких: Ніжинському райвиконкому затвердити постанову про заборону ввезення в Ніжинську огіркову зону насіння інших сортів огірка, окрім 'Ніжинського місцевого' обґрунтувати найбільш сприятливу зону вирощування справжніх 'Ніжинських' огірків, насінництво сорту зосередити також в даній зоні, вирощувати товарну продукцію і насіння за новою технологією; підняти роль Ніжинського консервного комбінату як законодавця політики в огірковому виробництві з покладенням на нього обов'язків контролю за якістю насіння, підбором огіркових левад, дотримання технології вирощування; на ДСС «Маяк» ввести посаду інспектора за якістю технологічних операцій при вирощуванні огірків; відродити традицію заохочення передовиків по вирощуванню Ніжинських огірків; в районній газеті запровадити рубрику «За честь Ніжинських огірків» та низку інших – технологічного плану. У доповіді І. М. Жовнера за результатами роботи по виконанню тематичного плану НДР у 1987 р. зазначалося, що «у звітному році на станції продовжена робота по покращенню сорту огірка 'Ніжинський місцевий'. Крім селекційної роботи з даним сортом, проводиться вивчення його апробаційних ознак. В результаті проведеної роботи отримано 140 покращених родин, які перевірені на стійкість проти бактеріозу та оливкової плямистості. При вивченні родин нами у 1987 році відібрані 38 родин з корисними господарськими показниками (відібрані родини ранньостиглі, жіночого типу цвітіння, враховувалась довжина огудини). Планується цю роботу продовжити і розширити, для чого на станції відібрано 600 нових родин сорту. Паралельно з селекційною роботою на СДС «Маяк» у 1987 р. проведена робота з покращення сорту огірка 'Ніжинський місцевий' та організовано його первинне насінництво. Вирощено 150 кг супереліти і 1300 кг еліти. У 1987 р. також впроваджувалася механізована технологія вирощування насіння

огірка, яка дозволила на площі 11 га в складних умовах року отримати по 154,5 кг/га насіння, тоді як на площі, де застосовувалась базова технологія, урожайність насіння склала 58,5 кг/га». Отож, з упевненістю можна сказати, що зусиллями науковців під керівництвом І. М. Жовнера сорт огірка 'Ніжинський місцевий' в установі тоді був збережений.

Згодом І. М. Жовнер влаштувався на роботу в Ніжинський агротехнічний інститут (тепер – ВП «НАТІ НУБіП»), де його основна діяльність до останніх днів життя також була тісно пов'язана з цим сортом. У низці праць, опублікованих у той час, він дав своє визначення ніжинському огірковому промислу, як поняттю, яке включає в себе відомості про: найстаріший і найбільш якісний сорт огірка 'Ніжинський місцевий' з його історичним минулим, нинішнім кризовим становищем, надзвичайно складним шляхом відродження, його поліпшенням, поверненням на світовий ринок; унікальну огіркову зону, яка потребує наукового обґрунтування її унікальності, відродження в умовах ринкових відносин...». За його ініціатииви в стінах інституту була створена кімната-музей 'Ніжинського місцевого' огірка. І. М. Жовнер підготував монографію «Ніжинські огірки та огірковий промисел: історія, досягнення, проблеми та шляхи їх вирішення», а у 2003 р. ним була створена Ніжинська районна громадська організація «Науково-виробничий центр відродження Ніжинського огірка і огіркового промислу».

Отже, проведений аналіз науково-практичного доробку, а також особисте знайомство і співпраця з І. М. Жовнером у питанні збереження класичного сорту огірка народної селекції 'Ніжинський місцевий', збагаченні сучасного сортименту з притаманними сорто типу ознаками і властивостями у засолюванні, відродження і оновлення традиційного історичного засолювального промислу дають підстави стверджувати, що його внесок у цю справу був суттєвим і важливим, особливо враховуючи тодішню ситуацію з епіфітотією пероноспорозу на історичній території сортопопуляції.